

УДК 37(091)4/9

© Глушич В.В., 2014 р.

<http://orcid.org/0000-0002-1753-467X>

В. В. Глушич

СУТЬ ПОНЯТТЯ «КУЛЬТУРА БАТЬКІВСТВА» В УКРАЇНІ Й США

У публікації здійснено стислий огляд культурологічних відмінностей в аналізі поняття «культура батьківства» в Україні й США.

Автором наголошено на тому, що базисом для визначення поняття «батьківська культура» є філософське розуміння культури як процесу розвитку творчих сил і здібностей людини та вчення про провідну роль діяльності в її формуванні. Особистісний прояв культури реалізується в повсякденній діяльності, у стосунках, поведінці, стилі життя, побуті, засвоєнні людиною культурних досягнень, знань, навичок, умінь. Культура батьківська є складовою частиною загальної культури. Вона втілюється у виховній діяльності й спрямована на формування особистості дитини.

У статті визнано, що виховання батьківської культури в Україні й США ґрунтується на принципах демократизації й гуманізації.

Найбільш виразною тенденцією сучасної американської педагогіки є підготовка молоді до сімейного життя. Помітною ознакою діяльності соціальних працівників, педагогів у США є надання цій підготовці системного характеру. З'ясовано, що в американській педагогіці існує поняття «родинно-шкільне виховання», «батьківсько-учительське партнерство».

У ході дослідження виявлено певні відмінності у формуванні батьківської культури в Україні та США. Зокрема, у вихованні батьків в Україні використовують індивідуальні форми з огляду на особливості сім'ї. У США багато уваги приділяють взаємодії школи, культурних організацій з родинами. Процес формування батьківської культури у визначених країнах відрізняється і світоглядними засадами. Зокрема, виявлено, що в Україні і США по-різному ставляться до пріоритетних традиційних сімейних цінностей: шлюб, народження й виховання дітей, чадолубство, багатодітність, розуміння батьківства як творчого акту самореалізації, високий престиж материнства і батьківства.

Також з'ясовано різницю в диференціації змісту батьківської культури, сфери сімейної культур, виявлено ідеологічні розбіжності у формуванні батьківської культури у США і Україні.

Ключові слова: родинне виховання, культура батьківства, родина, партнерство, цінності, ідеологічні орієнтири.

В публикации осуществлено краткий обзор культурологических различий в анализе понятия «культура отцовства» в Украине и США.

Автором отмечено, что базисом для определения понятия «родительская культура» является философское понимание культуры как процесса развития творческих сил и способностей человека и учение о ведущей роли деятельности в формировании. Личностное проявление культуры реализуется в повседневной деятельности, в отношениях, поведении, образе жизни, быту, усвоении человеком культурных достижений, знаний, навыков, умений. Родительская культура является составной частью общей культуры. Она воплощается в воспитательной деятельности и направлена на формирование личности ребенка.

В статье признано, что воспитание родительской культуры в Украине и США основывается на принципах демократизации и гуманизации.

Наиболее отчетливой тенденцией современной американской педагогики является подготовка молодежи к семейной жизни. Заметным признаком деятельности социальных работников, педагогов в США является предоставление этой подготовке системного характера. Выяснено, что в американской педагогике существует понятие «семейно-школьное воспитание», «родительско-учительское партнерство».

В ходе исследования выявлены определенные различия в формировании родительской культуры в Украине и США. В частности, в воспитании родителей в Украине используют индивидуальные формы, учитывая особенности семьи. В США много внимания уделяют взаимодействию школы, культурных организаций с семьями. Процесс формирования родительской культуры в определенных странах отличается мировоззренческими принципами. В частности, обнаружено, что в Украине и США по-разному относятся к приоритетным традиционным семейным ценностям: брак, рождение и воспитание детей, чадолюбие, многодетность, понимание родительства как творческого акта самореализации, высокий престиж материнства и отцовства.

Также показана разница в дифференциации содержания родительской культуры, сферы семейной культуры, выявлены идеологические разбежности в формировании родительской культуры в США и Украине.

Ключевые слова: семейное воспитание, культура отцовства, семья, партнерство, ценности, идеологические ориентиры.

A brief review of cultural differences in the analysis of the concept of «parental culture» in Ukraine and USA is made in the publication.

The author emphasized that the basis for the definition concept «parental culture» is a philosophical understanding of culture as a process of development creative powers and abilities of man and the doctrine about leading role of activity in its formation. The personal manifestation of culture is being realized in daily activity, relationships, behavior, lifestyle, mode of life, learning by human cultural achievements, knowledge, skills and abilities. Parental culture is a part of the general culture. It is being embodied in educational activity and aimed at the formation of the child's personality.

It is recognized in the article that education parental culture in Ukraine and the United States is based on the principles of democratization and humanization.

The most distinct tendency of contemporary American pedagogy is preparation young people for family life. A salient feature of social workers, teachers in the United States is providing this preparation systemic character. It is found that in the American pedagogy there is a concept of «family-school education», «parental-teacher's partnership.»

Some differences are found in the formation of the parental culture in Ukraine and the USA. In particular, in the education parents in Ukraine individual forms given the characteristics of the family are being used. In the USA much attention is paid to the interaction of schools, cultural organizations and families. The formation of the parental culture in determined countries is different with philosophical means. In particular, it is revealed that in Ukraine and the United States people have different attitudes to the priority of traditional family values: marriage, birth and parenting, having many children, understanding fatherhood as a creative act of self-realization, high prestige of motherhood and fatherhood.

Difference in the differentiation of the content of parental culture is also found, ideological differences in the formation parental culture in the United States and Ukraine are detected.

Keywords: family education, parental culture, family, partnership, values and ideological orientations.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Складність досліджуваного феномена полягає в тому, що культура батьківства належить

до явищ життя, які продукуються на широкі її пласти й торкаються фактично кожної людини. Батьківська культура – одна з провідних умов повноцінного цілісного виховання дітей, що має значення не лише для окремої сім'ї, але й для країни, світу в цілому. Схиляємося до позиції ученого В. Анісімова, який зазначив: «Інститут батьківства, сім'ї є базою будь-якої держави. І потрібно визнати, що в нашій країні він зруйнований. Його руйнування почалося з часів радянської влади, коли держава взяла функції виховання дітей на себе й не стимулювала розвиток здорових сімейних відносин» [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій свідчить про те, що увага учених сфокусована на дослідженні проблем підготовки молоді до сімейного життя та батьківства. Питанням про різноманітні чинники, що впливають на розвиток родинного виховання підростаючого покоління, пошук шляхів подолання існуючих проблем родинного виховання й батьківської просвіти присвячені дослідження А. Антонова, Г. і Д. Домана, С. Лупана та ін.

Останнім часом у педагогічній літературі з'явилися наукові дослідження проблем сім'ї й родинного виховання, зокрема праці О. Докукіної, Г. Климантової, Т. Виноградської, результати яких утворили базис даної публікації.

Мета статті – проаналізувати підходи українських та американських фахівців до поняття «культура батьківства».

Виклад основного матеріалу. Роль сім'ї в передачі наступним поколінням соціокультурного досвіду, у відтворенні ціннісно-сміслового простору національної культури, формуванні культурного образу людини є винятковою. Феномен батьківської культури відображає не лише історію й сучасне обличчя народу, його самобутність, цінності, звичаї й традиції, розуміння суспільством конкретної епохи, особи, людських взаємин, але також і є віддзеркаленням майбутнього цього народу [2].

Зазначимо, що базисом для визначення поняття «батьківська культура» є філософське розуміння культури як процесу розвитку творчих сил і здібностей людини та вчення про провідну роль діяльності в її формуванні.

Особистісний прояв культури реалізується в повсякденній діяльності, у стосунках, поведінці, стилі життя, побуті, засвоєнні людиною культурних досягнень, знань, навичок, умінь. Культура батьківська є складовою частиною загальної культури. Вона втілюється у виховній діяльності і спрямована на формування особистості дитини й характеру.

Внаслідок аналізу матеріалів з теми дослідження визначено пріоритетні напрями родинного виховання: батьківська просвіта; міжкультурна взаємодія всіх учасників педагогічного процесу; підготовка молоді до сімейного життя.

Найбільш виразною тенденцією сучасної американської педагогіки є підготовка молоді до сімейного життя. В американській педагогіці існує поняття «родинно-шкільне виховання», «батьківсько-учительське партнерство». Американські дослідники Дж. Кер'ю (J. Carew), І. Гудмен (E. Goodman), пояснюючи важливість такого партнерства, зазначають про те, що «родина та вчителі мають індивідуальні й унікальні знання про дитину», які тільки в єдності можуть дати цілісне уявлення про дитину [4, с. 14].

Дослідженням установлено, що в США батьківська культура включає рівень підготовленості до навчання й виховання дітей дошкільного віку в умовах сім'ї, вміння батьків застосовувати якості вихователя в процесі спільної життєдіяльності усіх членів родини. Педагогічна освіченість як елемент культури батьків характеризується необхідним мінімумом знань з психології, педагогіки, фізіології, гігієни, уміннями та навичками здійснення виховної діяльності та догляду за дитиною [3, с. 241-242].

Традиційно параметрами педагогічної культури батьків фахівці визначають моральну, дидактичну, комунікативну, фізичну, естетичну, валеологічну, екологічну культуру, культуру мислення, мовлення, праці, рухів. Моральна культура включає вимоги батьків до себе, дотримання соціально цінних моральних норм. Культура мислення передбачає вміння прогнозувати можливі труднощі виховання й намічати шляхи їх усунення, вміння бачити проблему з різних боків, здатність швидко реагувати на зміну обставин. Мовленнєва культура пов'язана з володінням правильною

літературною мовою, дикцією, виразністю, емоційністю та багатством мовленнєвих інтонацій. Комунікативна культура виявляється у здатності привертати до себе увагу дитини, створювати довірливі стосунки, в доброзичливому спілкуванні з іншими, умінні керувати собою.

В основі дидактичної культури лежить вміння оптимально організувати виховний процес, забезпечити мотивацію, володіння сучасними формами і методами виховання. Культура праці виявляється у звичці доводити розпочату справу до кінця, у турботі про якісні і кількісні результати праці, в умінні дотримуватися побутової дисципліни. Рухова культура полягає в оптимальному використанні жестикуляції, умінні вибирати позу, поставу, ходу. Естетична культура забезпечується наявністю естетичного смаку, дотриманням етики спілкування, естетичним оформленням зовнішності і побуту [3, с. 29].

Варто наголосити на тому, що батьківська культура визначає демографічну поведінку людини, ступінь материнської і батьківської компетентності й соціальної активності в процесі інкультурації і первинної соціалізації дитини у межах родини. Батьківська культура має виявлятися в умінні викликати в дитини інтерес, підтримувати ініціативу, активну позицію дитини в процесі діяльності. Для досягнення цих завдань варто звернути увагу на заборону карати дитину, доцільність створення позитивних очікувань щодо результатів діяльності та процесу організації життя родини.

Можна справедливо зауважити, що виховання батьківської культури в Україні й США ґрунтується на принципах демократизації і гуманізації. Такий процес має зміцнити віру батьків у професійну компетентність, тактовність і доброзичливість вихователя, його вміння конструктивної взаємодії з ними. У своїй просвіті батьки повинні побачити можливості розвитку спілкування і спільної діяльності з дитиною, зробити свою педагогічну позицію більш адекватною, гнучкою, прогностичною.

У ході дослідження виявлено певні відмінності у формуванні батьківської культури в США та Україні. Зокрема, у вихованні батьків в

Україні використовують індивідуальні форми з огляду на особливості сім'ї. У США багато уваги приділяють взаємодії школи, культурних організацій з родинами. Не менш важливо для США, щоб стосунки батьків і педагогів формувалися на партнерських засадах, оскільки успішно виховувати дітей можуть лише батьки, які поважають себе. Це вимагає від педагогів поваги до них і створення умов, за яких батьки зможуть виявити свої позитивні якості та здібності. У такому випадку педагог спирається на потребу батьків у самопізнанні й самовихованні.

Процес формування батьківської культури у зазначених країнах відрізняється і світоглядними засадами. Зокрема, виявлено, що в Україні й США по-різному розглядаються пріоритетні традиційні сімейні цінності: шлюб, народження і виховання дітей, чадолобство, багатодітність, розуміння батьківства як творчого акту самореалізації, високий престиж материнства і батьківства.

Важливою відмінністю є своєрідна ініціація, яку проходять в спеціальних центрах майбутні молоді батьки під керівництвом досвідчених наставників у ході навчання і спілкування на семінарах, що порушують питання різних галузей сімейної культури. Такі центри більш популярні у США, в Україні ж вони лише на початковій стадії організації. Окрім того, такі центри створюються переважно для батьків дітей дошкільного і молодшого шкільного віку.

Періодом молодшого шкільного віку в Україні обмежується спеціально організована спільна діяльність батьків разом із дітьми в ході проведення різних занять як домінуючий принцип спільного творення соціокультурного простору. Як відомо, причетність батька до світу дитячих вражень, спільність переживань стає при такому підході способом створення альтернативи батьківському інфантилізму, пасивності й відчуженості від дитини.

До того ж це принципове положення не просто сприяє підтримці тісного емоційного зв'язку між дорослими і дітьми, але і є необхідною умовою становлення батьківської рефлексії й можливості онтологічного

аналізу розвитку своєї дитини. На жаль у підлітковому віці діти з українських родин втрачають можливість такої спільної діяльності, оскільки на перший план виступають завдання громадського виховання. У США така спільна діяльність спеціально організується протягом усього періоду розвитку дитини до 18 років.

У ході дослідження також виявлено й ідеологічні розбіжності у формуванні батьківської культури у США і Україні щодо визначення духовних ціннісних домінант та ідеологічних орієнтирів. В ідеологічних орієнтирах формування батьківської культури США головний акцент робиться на інтелектуалізм. Розум, насичений знаннями, виступає в американській культурі своєрідним взірцем, необхідним для виживання у соціумі й інформаційному світі новітніх технологій.

З огляду на це, ідеологами знанневого складника батьківської культури у США виступають лікарі, педагоги, психологи, науковці. Серед популярних тем у США часто визначають такі: «Як дати дитині енциклопедичні знання», «Як навчити дитину математиці», «Як навчити дитину читати». Переважна більшість цих тем пропонується для вивчення батькам, які мають дітей до трирічного віку.

Необхідно також звернути увагу на те, що у США надзвичайно популярні теорії раннього розвитку дитини. Для американських батьків стала традиційною безмежна віра в особливі можливості людського мозку, необхідність його розвитку від народження. Це визначає домінанти у спілкуванні матері і дитини у формі інтелектуального штурму [5]. Домашнє середовище в американській родині відрізняють численні таблиці, схеми, розвивальні іграшки, карти. Самі батьки із задоволенням разом з дітьми граються розвивальними іграшками, логічними картками. Для батьківських очікувань характерна висока впевненість і прагнення до особистісного успіху, який у свою чергу розуміється як досягнення соціального благоустрою, матеріального добробуту і чітко визначеного суспільного статусу.

Висновки. Отже, культура батьківства по-новому актуалізує філософсько-етичну і культурно-педагогічну спадщину, сприяє усвідомленню необхідності її осмислення в умовах трансформації ціннісних орієнтацій. Культурологічний погляд на концептуальні напрями діяльності центрів батьківської культури в Україні і США дозволяє розкрити їх зміст та спрямованість.

Для батьківської культури у США більш притаманне звернення до тенденції інтелектуалізації дитинства. В Україні ж наголос робиться на збереженні і сучасній ретрансляції педагогічно цінних традицій національного виховання, спрямованого на духовне вдосконалення людини.

У розвиненій фазі культура батьківства характеризуватиметься такими складовими, як: пробуджений інстинкт материнської і батьківської поведінки, усвідомлення родинних цінностей як смисложиттєвих, розуміння батьківської ролі як способу творчої самореалізації і служіння кожного – цілому, батьківське почуття любові, жертвовності і прийняття кожної дитини, адекватна батьківська позиція до потреб і особливостей поведінки дітей, батьківська відповідальність і компетентність, активна педагогічна і культуротворча позиція, діяльний підхід до освоєння і передачі дитині традиційних культурних уявлень.

Вивчення і розвиток батьківської культури видається актуальним завданням в умовах демографічної кризи і тенденції наростання тотальної відчуженості як у сімейних взаєминах, так і в суспільстві загалом. Перспективним напрямом дослідження визначено аналіз історичних та інноваційних шляхів популяризації питань педагогічної просвіти батьків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Анисимов В. П. Педагогика родительства / В. П. Анисимов – Тверь : Твер. гос. ун-т, 2004. – С. 14.
2. Антонов А. И. Кризис семьи и родительства / А. И. Антонов // Проблемы родительства и планирования семьи. – 1992. – № 3. – С. 2-4.

3. Доман Г. и Д. Дошкольное обучение ребенка / Г. и Д. Доман / Пер. с англ. – М. : Аквариум, 1995. – С. 126.
4. Лупан С. Поверь в своё дитя / С. Лупан – М. : Эллис Лак, 1993. – 264 с.
5. Зеньковский В. В. О педагогическом интеллектуализме / В. В. Зеньковский // Психология детства. – М. : Школа-Пресс, 1996. – С. 328-329.
6. Ильин И. А. Собрание сочинений / И. А. Ильин // Путь к очевидному : О духовности инстинкта. – М. : Русская книга, 1994. – Т. 3. – С. 121.